

Marijke Goeting

DE KAART EN HET GEBIED

Openingslezing tentoonstelling Hans Vijgen, *Latitudes part 2*, 38CC Delft

Het in kaart brengen van de wereld heeft de laatste decennia een grote vlucht genomen.

Technologiebedrijf Google zet alle denkbare middelen in om zijn kaarten zo compleet en gedetailleerd mogelijk te maken: Je kunt de wereld bekijken als plattegrond, als driedimensionaal terrein, via satellietbeelden, foto's, 360° panorama's, je kunt navigeren met een behulp van een routeplanner en virtueel door straten en soms zelfs door gebouwen lopen. Waar kaarten in de 18de eeuw een gebied op schematische wijze representeerden, lijkt Google dit abstractieniveau achter zich te laten door de wereld tot op de meter in kaart te brengen. Bovendien zorgen continu rondcirkelende satellieten en rondrijdende auto's ervoor dat het beeldmateriaal regelmatig wordt bijgewerkt, waardoor het omvangrijke Google Maps ook nog eens up-to-date blijft.

De technuten van Google lijken op de bezeten cartografen uit een fabel van Jorge Luis Borges die niets liever willen dan het rijk zo precies mogelijk in kaart te brengen.¹ Hun precisie en bevlogenheid resulteert uiteindelijk in een kaart die 1 op 1 correspondeert met het gebied en het rijk dus volledig bedekt. De crue realiteit is dat zo'n allesomvattende kaart niet bruikbaar is en de volgende generaties lieten de kaart dan ook over aan de elementen. Uiteindelijk waren alleen in de woestijn nog verweerde restanten van de kaart te vinden die herinnerden aan het megalomane project van de cartografen.

Het kunstproject *Latitude 51* van Hans Vijgen heeft ook grootse trekken. Zijn onstuitbare drang om de 51ste breedtegraad die door zijn atelier loopt rond de wereld te volgen, en deze per graad in kaart te brengen, heeft reeds tot 126 tekeningen en maquettes geleid. Al bijna 10 jaar is Hans bezig en inmiddels heeft hij meer dan een derde van zijn virtuele reis rond de aarde voltooid. De schaal van zijn project – in relatie tot technologiegigant Google slechts een solo-onderneming – weerhoudt hem er niet van iedere graad met dezelfde toewijding en aandacht voor detail uit te werken. Maar in tegenstelling tot Google gaat het bij Hans niet om een waarheidsgetrouwe weergave van de werkelijkheid. Want *Latitude 51* is bijzondere vorm van cartografie, één waar verschillende werelden samenkomen.

Zijn tekeningen bevatten, eigenlijk net als in de fabel van Borges, flarden van onze meest gedetailleerde kaart: Google Earths satellietbeelden. Maar deze feitelijke geografische wereld wordt doorkruist door tekeningen van architectonische ficties, suggesties van landschappen, referenties naar recente gebeurtenissen, teksten, associaties en persoonlijke herinneringen. In zekere zin zijn de tekeningen die Hans maakt een soort netwerkvisualisaties: het zijn visualisaties waarin informatie van

¹ Jorge Luis Borges, 'On Exactitude in Science' ('Del rigor en la ciencia'), 1946 in: Jorge Luis Borges, *Collected Fictions*, vertaald door Andrew Hurley, Penguin Press, 1998.

verschillende gebieden – de aarde, wetenschap, technologie, steden, nieuws, literatuur, kunst, verbeelding, herinnering – samenkomen en aan elkaar en een plek worden verbonden.

Veel hedendaagse netwerkvisualisaties zien er echter heel anders uit. Vaak bestaan ze uit een complex web van lijnen en knooppunten. Het probleem van dit soort visualisaties is dat ze er allemaal hetzelfde uitzien. Het zijn onpersoonlijke, monotone, technische representaties die niet alleen moeilijk te lezen zijn, maar bovenal heterogene informatie reduceren tot een eenvormige massa die de suggestie van beheersbaarheid/overzicht wekt. Het is volgens mediatheoreticus Anna Munster dan ook geen wonder dat we ongevoelig zijn geworden voor deze generieke abstracties. In plaats daarvan, stelt zij, zouden netwerkvisualisaties juist moeten laten zien hoe relaties actief gevormd worden. Volgens Munster is iedere relatie een reis waarin dingen los samenhangen, ruw langs elkaar wrijven, elkaar ontmoeten en weer uiteenvallen.²

In de tekeningen van Hans is deze onregelmatige beweging mooi zichtbaar. Hoewel het gebied dat in beeld wordt gebracht gestaag langs de 51ste breedtegraad verschuift, laten de tekeningen een levendig proces zien waarin gebied en geheugen steeds opnieuw samenkomen en elkaar vervormen. Het is een goed voorbeeld van wat Munster omschrijft als een 'mozaïek': een complexe, heterogene samenstelling, waarbij het niet gaat om een uniform geheel, maar om de randen waar verschillende werelden met elkaar in aanraking komen.

Latitude 51 zou je ook een vorm van 'deep mapping' kunnen noemen. Een 'diepe kaart' lijkt op 18de eeuwse kaarten waarin naast geografische en geologische informatie ook geschiedenis, lokale tradities, mensen, gebouwen, objecten, flora en fauna werden afgebeeld. Een diepe kaart brengt verschillende geospecifieke informatie samen die ons idee van een plek vormt. Ontwerpers van diepe kaarten beseffen dat een plek niet een gegeven is, maar verschillende dingen betekent voor verschillende mensen, zelfs op verschillende momenten. Dat zie je ook goed terug in de tekeningen van Hans die, als een soort dagboek, steeds een ander perspectief tonen op een bepaald gebied. Net als een diepe kaart, laten zijn tekeningen zien dat alledaagse menselijke activiteit en persoonlijke herinnering fundamenteel zijn voor de veelvormige en veranderlijke identiteit van een plek.

Latitude 51 geeft daarmee dus geen vaststaand beeld van het gebied rond de 51ste breedtegraad. In plaats daarvan biedt Hans' dynamische cartografie ruimte voor een voortdurend onderzoek naar de identiteit van een plek en de menselijke ervaring die daarmee verbonden is. Door het anekdotische, fragmentarische en speculatieve van het geheugen mee te nemen, is het in zekere zin ook een poging om het ontraceerbare in kaart te brengen. Een diepe kaart is dan ook geen product, maar een project dat steeds om nieuwe benaderingen vraagt. Het is een palimpsest: een verhaal met een open einde dat elke keer opnieuw overschreven wordt.³

² Anna Munster, *An Aesthesis of Networks: Conjunctive Experience in Art and Technology*, Massachusetts: MIT Press, 2013.

³ Shelley Fisher Fishkin, "'Deep Maps': A Brief for Digital Palimpsest Mapping Projects (DPMPs, or 'Deep Maps')", *Journal of Transnational American Studies*, Volume 3, Nummer 2 (2011).

In George Perecs roman *Het leven: een gebruiksaanwijzing* werkt personage Bartlebooth aan een levenswerk dat onder andere bestaat uit een 10 jaar durende reis rond de wereld waarbij hij iedere twee weken een aquarel van een haven maakt.⁴ Dit resulteert in 750 aquarellen die hij tussendoor telkens naar het Parijse appartementencomplex stuurt waar hij woont, om het daar door iemand tot puzzelstukjes te laten verknippen. Als hij terug is van zijn wereldreis spendeert Bartlebooth de rest van zijn leven aan het reconstrueren van de havenscènes. Van iedere opgeloste puzzel lijmt hij de stukjes aan elkaar, stuurt het exact 10 jaar na dato terug naar de plek waar hij de aquarel maakte, laat daar de verf oplossen in het water van de haven, om uiteindelijk alleen het blanco papier over te houden.

Hoewel er uiteindelijk niets tastbaars overblijft van Bartlebooths levenswerk, heeft hij met zijn werk een complex netwerk gecreëerd van mensen en plekken die via het proces van reizen, aquarelleren, puzzelen, lijmen, verf oplossen en via de post versturen aan elkaar zijn verbonden. Net als Bartlebooths project, maakt ook *Latitude 51* een omtrekkende beweging die uiteindelijk steeds terugkomt waar het allemaal begonnen is: in Hans' atelier dat zowel vertrekpunt als eindbestemming is. In plaats van een wereldomspannende cartografie, kun je *Latitude 51* ook zien als een project dat – via tekeningen, maquettes, foto's, video's en specimen van 360 geografische gebieden – de persoonlijke belevingswereld in kaart brengt. Alle gebieden die in de tekeningen en maquettes worden weergegeven, vallen uiteindelijk samen in het atelier en de verbeelding van de kunstenaar.

Maar misschien is het ook wel andersom: misschien is iedere poging om iets van de wereld in kaart te brengen onmogelijk zonder een heel arsenaal aan eigen kennis, ervaring, associaties, herinneringen en verbeelding mee te nemen. Politiek geograaf Henk van Houtum stelde eerder dat iedere kaart een leugen is, omdat het een constructie is die als waarheid wordt gepresenteerd.⁵ Ik zou liever willen zeggen dat iedere kaart een projectie is, maar daarom niet minder reëel. Kaarten zijn geen leugens, maar eigen, nieuwe realiteiten die de wereld vormgeven. Zoals de Franse filosoof Jean Baudrillard reeds duidelijk maakte: het gebied gaat niet vooraf aan de kaart. Het is de kaart die vooraf gaat aan het gebied.⁶

⁴ George Perec, *Het leven een gebruiksaanwijzing*, vertaald door Edu Borger, De Arbeiderspers, 2016 (origineel 1978).

⁵ Henk van Houtum, 'van Atlas naar Hermes, naar een nieuwe c/Artografie van de wereld', in kunstcentrum Park013, Tilburg, 1 april 2015.

⁶ Jean Baudrillard, 'De processie van de simulacra' (1978) in: Ad de Visser, *De tweede helft gedocumenteerd, 130 teksten en documenten aangaande de beeldende kunst*, Amsterdam, 2002, pp. 322-332.